

1.478 trilyon TL'ye, uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler % 34,6'lık artışla 16.936 trilyon TL'ye, idari harçlar ve ücretler, sanayi dışı arazi satışlarından alınan vergiler % 29,2'lik artışla 2.055 trilyon TL'ye yükselmiş, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri % 0,2'lik düşüşle 41.406 trilyon TL'ye gerilemiştir (Tablo 74).

Tablo 73: Gelirlerde Tahakkuk ve Tahsilat Durumu

(Trilyon TL)

	2003			2004			2004		
	Tahakkuk	Tahsilat (1)	Tahsilat/Tahakkuk	Tahakkuk	Tahsilat (1)	Tahsilat/Tahakkuk	Tahakkuk	Tahsilat (2)	Tahsilat/Tahakkuk
Genel Bütçe	111.992	98.559	88,0	135.848	119.231	87,8	124.691	108.074	86,7
Vergi Gelirleri	91.118	84.316	92,5	108.716	101.061	93,0	97.748	90.093	92,2
Vergi Dışı Gelirler	19.316	12.788	66,2	26.135	17.244	66,0	25.955	17.065	65,7
Sermaye Gelirleri	187	187	100,0	198	165	83,3	194	161	83,0
Alınan Bağış ve Yardımlar	1.371	1.268	92,5	799	760	95,1	794	755	95,1
Alacaklardan Tahsilatlar	0	0	-	0	0	-	0	0	-
Katma Bütçe Gelirleri	1.706	1.692	99,2	1.835	1.813	98,8	1.835	1.813	98,8
Toplam	113.698	100.250	88,2	137.683	121.044	87,9	126.526	109.887	86,8

Kaynak: MB

(1): Red ve iadeler dahil

(2): Red ve iadeler hariç

Tablo 74: Konsolide Bütçe Gelirleri

(Trilyon TL)

	2003	2004	Değişim (%)	Pay (%)	
				2003	2004
Konsolide Bütçe Gelirleri	100.250	109.887	9,6	100,0	100,0
Genel Bütçe Gelirleri	98.559	108.074	9,7	98,3	98,4
1- Vergi Gelirleri	84.316	90.093	6,9	84,1	82,0
Gelir, Kar ve Sermaye Kazanç. Üz. Al. Vergiler	25.709	26.558	3,3	25,6	24,2
Gelir Vergisi	17.064	17.844	4,6	17,0	16,2
Kurumlar Vergisi	8.645	8.715	0,8	8,6	7,9
Gelir, Kar ve Serm. Kazanç. Al. Ay. Yapılamayan Diğ. V.	0	-2	-	0,0	0,0
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	1.216	1.478	21,5	1,2	1,3
Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	41.474	41.406	-0,2	41,4	37,7
Dahilde Alınan KDV	15.390	11.760	-23,6	15,4	10,7
Özel Tüketim Vergisi	22.299	26.070	16,9	22,2	23,7
Mal. Kullanımı, Kullanım İzni veya Faal. Bul. İz. Al. V.	2.015	1.383	-31,4	2,0	1,3
Mal ve Hizmetlerden Alınan Diğer Vergiler	1.771	2.193	23,8	1,8	2,0
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler	12.579	16.936	34,6	12,5	15,4
Gümrük Vergileri	889	1.213	36,4	0,9	1,1
İthalat Vergileri	11.642	15.669	34,6	11,6	14,3
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Diğer V.	48	54	12,5	0,0	0,0
Diğer Vergiler	1.747	1.660	-5,0	1,7	1,5
Damga Vergisi	1.707	1.897	11,1	1,7	1,7
Başka Yerde Sınıflandırılmayan Diğer Vergiler	40	-237	-692,5	0,0	-0,2
İdari Harçlar ve Ücretler, Sanayi Dışı Arazi Satışlar	1.591	2.055	29,2	1,6	1,9
2- Vergi Dışı Gelirler	12.788	17.065	33,4	12,8	15,5
Teşebbüs ve Mülkiyet Geliri	611	1.097	79,5	0,6	1,0
Döner Sermaye ve Benzeri Kurumlar Karları	606	1.092	80,2	0,6	1,0
Kurumlar Hasılatı	4	6	50,0	0,0	0,0
Mali Olmayan Teşekkül ve Kamu Mal Kur. Gel.	3.070	3.503	14,1	3,1	3,2
Diğer Mülkiyet Gelirleri	1.561	3.916	150,9	1,6	3,6
Para Cezaları ve Cezalar	2.003	2.126	6,1	2,0	1,9
Çeşitli Vergi Dışı Gelirler	2.806	3.996	42,4	2,8	3,6
Kişî ve Kurumlardan Alınan Paylar	2.418	1.953	-19,2	2,4	1,8
Değerli Kağıtların Satışı	319	474	48,6	0,3	0,4
3- Sermaye Gelirleri	187	161	-13,9	0,2	0,1
Sabit Sermaye Varlıklarının Satışı	184	29	-84,2	0,2	0,0
Stokların Satışı	3	2	-33,3	0,0	0,0
Arazi ve Maddi Olmayan Varlıkların Satışı	0	129	-	0,0	0,1
4- Alınan Bağış ve Yardımlar	1.268	755	-40,5	1,3	0,7
5- Alacaklardan Tahsilat	0	0	-	0,0	0,0
Katma Bütçe Gelirleri	1.692	1.813	7,2	1,7	1,6

Kaynak: MB

(Not): Önceki yıllarda bütçeye gider yazılıp tahsilattan düşülmemen gelirden yapılan red ve iadeler, 2004 yılında tahsilattan düşülmüştür.

Toplam vergi gelirlerinin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı olarak tanımlanan toplam vergi yükü 2004 yılında % 20,9 olmuştur (Tablo 75).

Tablo 75: Vergi Yüğü

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam Vergi Yüğü (1)	17,7	19,1	21,3	22,3	21,5	23,4	20,9

Kaynak: MB

(1): Toplam vergi yükü hesaplanırken vergi gelirleri toplamına mahalli idarelerin vergi, resim ve harç gelirleri ile il özel idareleri ve belediyelere genel bütçe gelirlerinden ayrılan paylar ile fonların vergi nitelikli gelirleri dahil edilmemiştir.

Vergi gelirlerinin gayri safi yurtiçi hasıladaki değişmelere karşı duyarlılığını gösteren vergi esnekliği katsayısı % 0,35 olmuştur (Tablo 76).

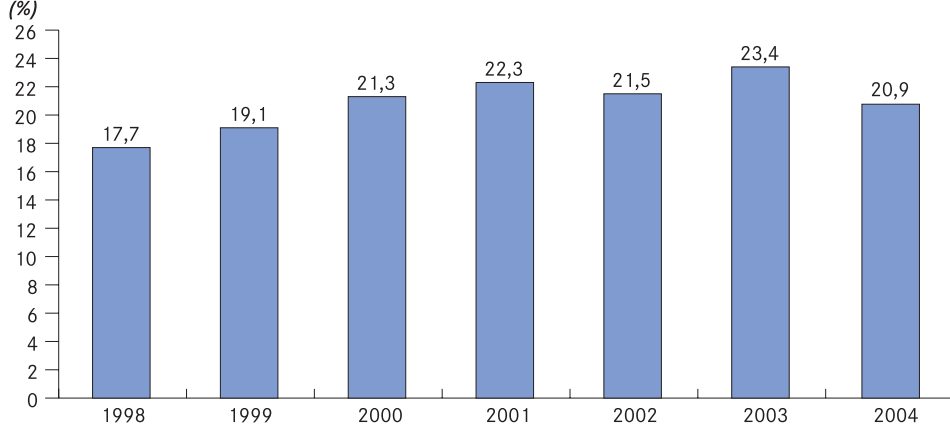
Tablo 76: Vergi Esnekliği Katsayıları

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam Vergi Esnekliği	1,17	1,25	1,30	1,16	0,90	1,40	0,35
Gelir+Kurumlar Vergisi Esnekliği (1)	1,52	1,11	0,53	1,81	0,48	1,12	0,17

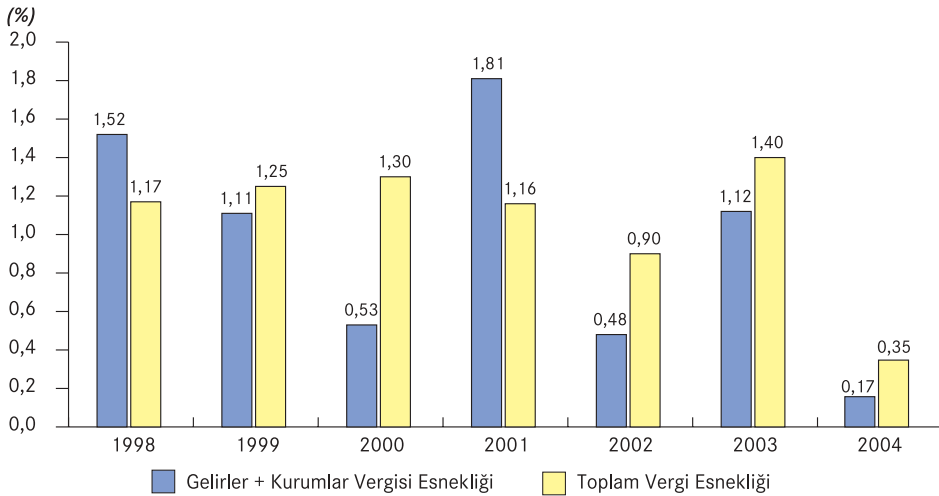
Kaynak: MB

(1): 4481 sayılı Kanun ile getirilen ek gelir ve kurumlar vergisi dahil değildir.

Grafik 21: Vergi Yüğü

Grafik 22: Vergi Esnekliği

Harcamalar

Harcamalarda tasarruf sağlamaya yönelik tedbirlere 2004 yılında da devam edilmiştir. 2004 yılı Ocak ayında asgari ücret ve emekli maaşlarının program hedeflerinin üzerinde artırılması, 2004 yılı bütçesi üzerine ilave yük getirmiştir. Bunu telafi etmek ve 2004 yılı bütçe hedeflerini gerçekleştirilebilmek için Mart ayında bazı harcama kalemleri üzerinden % 13 kesinti yapılmıştır.

Alınan ilave önlemler ve faiz oranlarındaki düşüş harcama performansı üzerinde olumlu etki yapmış ve 2004 yılında bütçe harcamaları 140.200 trilyon TL düzeyinde gerçekleşerek revize bütçe hedefinin 9.745 trilyon TL altında kalmıştır. Faiz hariç harcamalar % 12,7'lik artışla 83.712 trilyon TL'ye, personel harcamaları ve sosyal güvenlik kuruluşları devlet primleri % 16,8'lik artışla 32.971 trilyon TL'ye, mal ve hizmet alımları % 13,6'lık artışla 12.560 trilyon TL'ye, cari transferler % 10,6'lık artışla 27.659 trilyon TL'ye, sermaye giderleri % 6,8'lik artışla 7.972 trilyon TL'ye, sermaye transferleri de % 332,7'lik artışla 437 trilyon TL'ye yükselmiştir. Faiz oranlarındaki düşüşün etkisiyle faiz harcamaları % 3,5'lik düşüşle 56.488 trilyon TL'ye gerilemiştir (Tablo 77).

Tablo 77: Konsolide Bütçe Harcamaları

	(Trilyon TL)				
			Değişim (%)	Pay (%)	
	2003	2004	2004	2003	2004
Harcamalar	132.822	140.200	5,6	100,0	100,0
Faiz Hariç Harcama	74.298	83.712	12,7	55,9	59,7
Pers. Harcam. ve Sosyal Güv. Kur. Dev. Primi	28.238	32.971	16,8	21,3	23,5
Mal ve Hizmet Alımları	11.053	12.560	13,6	8,3	9,0
Cari Transferler	25.001	27.659	10,6	18,8	19,7
Sermaye Giderleri	7.464	7.972	6,8	5,6	5,7
Sermaye Transferleri	101	437	332,7	0,1	0,3
Borç Verme	2.167	2.075	-4,2	1,6	1,5
Yedek Ödenekler	273	37	-86,4	0,2	0,0
Faiz Harcamaları	58.524	56.488	-3,5	44,1	40,3

Kaynak: MB
(Not): Red ve iadeler hariçtir.

Konsolide bütçe harcamaları içinde personel harcamaları ve sosyal güvenlik kuruluşları devlet primlerinin payı % 21,3'den % 23,5'e, cari transferlerin payı % 18,8'den % 19,7'ye yükselirken, faiz harcamalarının payı % 44,1'den % 40,3'e gerilemiştir.

b. Kamu İktisadi Teşebbüsleri

2004 yılında işletmeci kamu iktisadi teşebbüslerinin toplam gelirleri % 19,9'luk düşüşle 33.616 trilyon TL'ye, toplam giderleri de % 18,5'lik düşüşle 33.134 trilyon TL'ye gerilemiştir. 2003 yılında 1.516 trilyon TL olan işletmeci KİT'lerin kârı, 2004 yılında % 45,3 azalarak 829 trilyon TL'ye gerilemiştir (Tablo 78).

Tablo 78: İşletmecî KİT Finansman Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	2002	2003	2004 (1)
A. Toplam Gelirler	39.578	41.945	33.616
I. İşletme Gelirleri	34.246	37.644	29.799
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	31.680	34.937	27.345
2. Diğer Gelirler	2.566	2.707	2.454
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	3.357	2.441	2.581
1. Amortismanlar	1.990	1.903	2.080
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0	0	76
3. Karşılıklar	1.367	538	426
III. Bütçe ve Fonlar	1.975	1.857	1.236
IV. Diğer Gelirler	0	3	0
B. Toplam Giderler	36.576	40.671	33.134
I. İşletme Giderleri	33.393	36.669	29.651
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	27.327	29.955	24.826
2. Diğer Giderler	6.066	6.714	4.825
II. Yatırım Harcamaları	2.827	2.146	2.326
III. Stok Artışı	292	347	467
IV. Diğer Giderler	64	1.509	690
C. Borçlanma Gereği	3.002	1.274	482
D. Finansman	-3.002	-1.274	-482
I. Kasa Banka Değişimi	-491	329	514
II. İç Borçlanma (Net)	-3.606	-2.004	-1.822
III. Dış Borçlanma (Net)	1.095	401	826
Dönem Kar-Zararı	1.836	1.516	829
Faktör Gelirleri	4.210	3.416	2.729
Maaş ve Ücret Ödemeleri	3.857	4.699	4.213

Kaynak: DPT

(1): Gerçekleşme Tahmini

c. Fonlar

2004 yılında da fon dengesi kapsamında bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonu olmak üzere 4 fon takip edilmiştir. Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların gelirleri 2003 yılına göre % 55 artarak 3.524 trilyon TL'ye, giderleri de % 15,2 artarak 2.023 trilyon TL'ye yükselmiştir (Tablo 79).

Tablo 79: Fon Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)

	2002	2003	2004 (1)	GSMH'ya Oranlar (%)		
				2002	2003	2004 (2)
FON GELİRLERİ	2.000	2.274	3.524	0,7	0,6	0,8
Vergi Gelirleri	1.589	1.211	1.974	0,6	0,3	0,5
Vergi Dışı Normal Gelirler	288	389	514	0,1	0,1	0,1
Cari Transferler (Net)	0	586	0	0,0	0,2	0,0
Sermaye Transferleri (Net)	123	88	1.036	0,0	0,0	0,2
FON GİDERLERİ	1.944	1.756	2.023	0,7	0,5	0,5
Cari Giderler	1.196	1.123	1.047	0,4	0,3	0,2
Faktör Giderleri (Net)	566	628	554	0,2	0,2	0,1
Sabit Sermaye Yatırımları	4	6	21	0,0	0,0	0,0
Cari Transferler (Net)	178	0	400	0,1	0,0	0,1
GELİR-GİDER FARKI	56	518	1.502	0,0	0,1	0,4
FİNANSMAN	56	-518	-1.502	0,0	-0,1	-0,4
Dış Borç Kullanımı	394	110	136	0,1	0,0	0,0
Dış Borç Ödemesi	-189	-179	-182	-0,1	-0,1	0,0
İç Borç-Alacak İlişkisi (Net)	254	324	-827	0,1	0,1	-0,2
Kasa-Banka Değişimi	-515	-772	-629	-0,2	-0,2	-0,1

Kaynak: DPT

(1): İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2): Geçici

d. Kamu Finansman Açığı

2003 yılında 33.666 trilyon TL olan kamu kesimi finansman açığı, 2004 yılında 24.840 trilyon TL'ye, GSMH'ya oranı da % 9,4'den % 5,8'e düşmüştür. 2003 yılında 24.858 trilyon TL fazla veren bütçe faiz ödemeleri hariç kamu kesimi finansman dengesi, 2004 yılında 31.648 trilyon TL fazla vermiştir. Konsolide bütçe açığı ve fonların finansman dengelerinde kaydedilen olumlu gelişme, kamu kesimi borçlanma gereğindeki iyileşme de en önemli etken olmuştur (Tablo 80).

Tablo 80: Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)					
				GSMH'ya Oranlar (%)		
	2002	2003	2004 (1)	2002	2003	2004
Konsolide Bütçe	40.746	40.205	33.987	14,8	11,3	7,9
KİT	-2.768	-2.646	-1.870	-1,0	-0,7	-0,4
İşletmeci	-3.002	-1.274	-482	-1,1	-0,4	-0,1
Özelleştirme Kap. Kur.	234	-1.372	-1.388	0,1	-0,4	-0,3
Mahalli İdareler	161	1.637	158	0,1	0,5	0,0
Döner Sermaye	-521	-1.189	-1.156	-0,2	-0,3	-0,3
Sos. Güv. Kuruluşları	102	133	-191	0,0	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	-2.772	-3.956	-4.586	-1,0	-1,1	-1,1
Fonlar	-11	-518	-1.502	0,0	-0,1	-0,4
Borçlanma Gereği	34.937	33.666	24.840	12,8	9,4	5,8
Bütçe Faiz Ödemeleri	51.871	58.524	56.488	19,0	16,4	13,2
Faiz Dışı Borçlanma Gereği	-16.934	-24.858	-31.648	-6,2	-7,0	-7,4

Kaynak: DPT

(1): Geçici

Kamu kesimi açığı içinde en yüksek paya sahip olan konsolide bütçe açığı 33.987 trilyon TL, mahalli idarelerin açıkları 158 trilyon TL olmuş, işletmeci KİT'ler 482 trilyon TL, özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar 1.388 trilyon TL, döner sermayeler 1.156 trilyon TL, sosyal güvenlik kuruluşları 191 trilyon TL, işsizlik sigortası fonu 4.586 trilyon TL, fonlar 1.502 trilyon TL fazla vermiştir.

Konsolide bütçe finansman dengesi GSMH'nın % 7,9'u oranında açık verirken, işletmeci KİT'lerin finansman dengesi GSMH'nın % 0,1'i, döner sermayelerin finansman dengesi GSMH'nın % 0,3'ü, işsizlik sigortası fonu finansman dengesi GSMH'nın % 1,1'i, fonlar GSMH'nın % 0,4'ü oranında fazla vermiştir.

e. Özelleştirme

1984 yılında kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması veya yerine yeni bir tesis kurulması amacıyla özel sektöre devri uygulamaları ile başlatılan özelleştirme uygulamalarına 2004 yılında devam edilmiştir.

2004 yılında sürdürülen özelleştirme uygulamaları ile 1985 yılından itibaren 244 kuruluştaki kamu hisseleri, 22 yarım kalmış tesis, 6 taşınmaz, 4 elektrik santrali, 6 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 29 tesis ile 1 hizmet birimi özelleştirme kapsamına alınmıştır. 23 kuruluştaki kamu payı ile 4 elektrik santrali ve 4 taşınmaz daha sonra özelleştirme işlemine tabi tutulmaksızın özelleştirme kapsamından çıkarılmıştır. Özelleştirme uygulamalarının başlatıldığı 1985 yılından 2004 yılı sonuna kadar geçen sürede kapsama alınan kuruluşların yarısından fazlası tamamen özelleştirilmiştir.

1986 yılından itibaren hız kazanan ve tamamı kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde, 180 kuruluştaki hisse senedi veya varlık satışı/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 168'inde hiç kamu payı kalmamıştır. Blok satış, halka arz, uluslararası arz, İMKB'de satış veya varlık satışı biçiminde kısmen özelleştirme işlemi gerçekleştirilen diğer 12 kuruluştaki ise halen kamu payı bulunmaktadır. Halen özelleştirme kapsamında 34 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 24 tanesinde % 50'nin üzerinde kamu payı vardır. Ayrıca, özelleştirme kapsamında 1 taşınmaz, 29 tesis, 6 otoyol, 2 boğaz köprüsü ve 1 hizmet birimi de yer almaktadır.

11 Şubat 2004 tarihinde 2004 yılı özelleştirme programı açıklanmış ve TELEKOM, TEKEL, PETKİM, bazı elektrik dağıtım şirketleri ile şeker fabrikaları, Milli Piyango, Araç Muayene İstasyonları, Manavgat İçme Suyu Tesisleri, Eti Krom, Eti Bakır, Eti Elektrometalurji, Eti Alüminyum ve DİVHAN'ın özelleştirme kapsamındaki başlıca kuruluşlar olduğu bildirilmiştir.

Uluslararası Para Fonu ile yürütülmekte olan stand-by anlaşmasının 6. gözden geçirmesine ilişkin 31 Ekim 2003 tarihli niyet mektubunda 2004 yılında özelleştirmeden 3 milyar dolar tutarında nakit gelir elde edilmesi öngörülmüştür. 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık 2004 tarihleri itibarıyla gösterge niteliğinde hedefler belirlenmiştir. Ancak yıl sonu itibarıyla belirlenen hedefe ulaşılamamıştır. Buna rağmen 2004 yılı özelleştirme uygulamaları bakımından 2003 yılına göre daha başarılı bir yıl olmuş, 1.761,6 trilyon TL (1.267 milyon dolar) özelleştirme geliri elde edilmiştir. 1986 yılından bugüne kadar gerçekleştirilen özelleştirme gelirlerinin toplam tutarı 5.031,6 trilyon TL (9.431,5 milyon dolar) olmuştur (Tablo 81).

Tablo 81: Özelleştirme İşlemleri

	(Milyon TL)		
	1986-2003	2004	1986-2004
- Blok Satış	1.100.811.540	565.820.031	1.666.631.571
- Tesis / Varlık Satışı	357.551.525	823.099.124	1.180.650.649
- Halka Arz	732.562.164	92.143.108	824.705.272
- Uluslararası Kurumsal Arz	313.722.671	177.655.583	491.378.254
- İMKB'de Satış	443.014.291	0	443.014.291
- Yarım Kalmış Tesis Satışı	580.135	0	580.135
- Bedelli Devirler	321.818.703	102.845.306	424.664.009
Toplam	3.270.061.029	1.761.563.152	5.031.624.181
	(Bin \$)		
	1986-2003	2004	1986-2004
- Blok Satış	3.524.189	399.762	3.923.951
-Tesis / Varlık Satışı	863.542	606.418	1.469.960
- Halka Arz	1.642.408	65.327	1.707.735
- Uluslararası Kurumsal Arz	1.026.333	125.953	1.152.286
- İMKB'de Satış	800.819	0	800.819
- Yarım Kalmış Tesis Satışı	4.369	0	4.369
- Bedelli Devirler	302.776	69.562	372.338
Toplam	8.164.436	1.267.022	9.431.458

Kaynak: ÖİB

(1): 1995 uygulamalarına METAS'ın rehinli hisse satışı olan 57.900.000 dolar dahil değildir.

(2): Tablolarda yer alan rakamlar, ilgili yılda gerçekleştirilen uygulama tutarlarını gösteren satış miktarıdır.

Bir bölümü vadeli ve döviz cinsinden gerçekleştirilen hisse senedi ve varlık satış işlemlerinden 2004 yılında 1.585,2 trilyon TL (1.129,9 milyon dolar) net giriş sağlanmıştır. Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan elde edilen 276,4 trilyon TL'lik (202,7 milyon dolar) temettü geliri ve 1.891,7 trilyon TL'lik (1.276,4 milyon dolar) diğer kaynaklarla birlikte 2004 yılında toplam kaynaklar 3.753,2 trilyon TL (2.609 milyon dolar) düzeyine ulaşmıştır. Yıl bazında uygulama tutarı ile net giriş tutarı arasındaki fark vadeli işlemlere ilişkin taksit ödemelerinden kaynaklanmaktadır (Tablo 82).

1986-2004 yılları arasında sağlanan net giriş 4.356,4 trilyon TL (8.610,9 milyon dolar) olmuştur. Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan elde edilen 903,8 trilyon TL'lik (2.333,6 milyon dolar) temettü geliri, 3,7 trilyon TL'lik (60,4 milyon dolar) rehinli hisse satış geliri ve 4.081,7 trilyon TL'lik (3.323,8 milyon dolar) diğer kaynaklarla birlikte 1986-2004 yılları arasında toplam kaynaklar 9.345,6 trilyon TL (14.328,7 milyon dolar) olmuştur.

2004 yılında özelleştirme uygulamaları çerçevesinde 3.480,3 trilyon TL'lik (2.398,3 milyon dolar) harcama yapılmıştır. Böylece 1986-2004 yılları arasında özelleştirme uygulamaları çerçevesinde yapılan harcama tutarı 9.165,9 trilyon TL'ye (13.819,6 milyon dolar) ulaşmıştır. Bunun içinde en büyük payı hazineye yapılan aktarmalar ile kapsamındaki kuruluşlara sermaye iştiraki ve borç biçiminde aktarılan finansman almaktadır (Tablo 83).

Tablo 82: Özelleştirmeden Elde Edilen Kaynaklar

	(Milyon TL)				(Bin \$)	
	1986-2002	2003	2004(1)	1986-2004	2004(1)	1986-2004
ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİNDEN TAHSİLAT	2.526.575.282	244.682.815	1.585.158.266	4.356.416.363	1.129.921	8.610.889
- Blok Satış Geliri	1.138.478.385	18.587.740	518.521.507	1.675.587.632	364.042	3.835.402
- Tesis ve Varlık Satış Geliri	206.961.899	171.894.632	567.970.935	946.827.466	414.251	1.081.592
- Halka Arz Geliri	714.708.925	0	51.797.464	766.506.389	37.011	1.632.589
- Uluslararası Kurumsal Arz Geliri	309.776.836	0	175.621.870	485.398.706	125.488	1.129.959
- İMKB'de Satış Geliri	120.980.733	49.960.104	219.394.642	390.335.479	153.352	837.988
- Yarım Kalmış Tesis Satış Geliri	583.270	0	0	583.270	0	3.567
- Bedelli Devir	35.085.234	4.240.338	51.851.847	91.177.419	35.777	89.792
REHİNLİ HİSSE SATIŞ GELİRİ	3.729.756	0	0	3.729.756	0	60.419
TEMETTÜ GELİRİ	524.604.634	102.786.558	276.364.463	903.755.655	202.698	2.333.583
KAPSAM. KUR. VERİLEN BORÇ ANAPARA TAHSİLATI	16.882.148	23.476.944	5.318.641	45.677.733	3.900	94.225
KAPSAM. KUR. VERİLEN BORÇ / TAHVİL FAİZ GELİRİ	6.345.185	0	0	6.345.185	0	17.659
DİĞER GELİRLER	87.222.714	81.636.608	158.393.429	327.252.751	112.166	242.828
BORÇLANMA	1.819.431.230	155.000.000	1.728.000.000	3.702.431.230	1.160.364	2.969.088
- Borçlanma (Borç, Tahvil, Bono vb.)	1.806.804.189	155.000.000	1.728.000.000	3.689.804.189	1.160.364	2.709.223
- Dış Kredi ve Hibe Kullanımı (2)	12.627.041	0	0	12.627.041	0	259.865
TOPLAM KAYNAKLAR	4.984.790.949	607.582.925	3.753.234.799	9.345.608.673	2.609.049	14.328.691

Kaynak: ÖİB

Bu tabloda yer alan rakamlar, Özelleştirme Fonu Hesabı ile özelleştirme uygulamalarına ilişkin diğer özel hesaplara nakit giriş tutarlarını göstermektedir.

(1): 24 Aralık 2004 itibarıyedir.

(2): Özelleştirme uygulamasında kullanılmak üzere Dünya Bankası tarafından açılan kredi ile bazı uluslararası kuruluşlardan sağlanan kredi ve hibeden kullanılan tutarlar.

Tablo 83: Özelleştirme Harcamaları

	(Milyon TL)				(Bin \$)	
	1986-2002	2003	2004(1)	1986-2004	2004(1)	1986-2004
ÖZELLEŞTİRME KAPSAMINDAKİ KURULUŞLARA İLİŞKİN ÖDEMELER	1.895.024.530	562.834.406	632.220.275	3.090.079.211	437.322	6.097.397
- Sermaye İştiraki	1.174.793.693	340.354.165	497.236.402	2.012.384.260	342.229	4.224.653
- Kredi Biçiminde Verilen Borçlar	640.291.103	203.829.829	55.182.502	899.303.434	41.162	1.296.333
- Sosyal Yardım Zammı Ödemeleri	12.531.740	1.711.174	0	14.242.914	0	57.488
- Özelleştirmeye Bağlı İş Kaybı Tazminatı Ödemeleri	17.355.765	11.540.670	36.240.653	65.137.088	25.565	74.767
- Özelleştirme Sonrası Tazminat vb. Diğer Personel Ödemeleri	33.391.106	4.203.385	10.912.878	48.507.369	7.291	88.740
- % 30 Erken Emeklilik Primi Ödemeleri	5.312.212	1.195.184	32.647.840	39.155.236	21.074	36.823
- Özelleştirme Gelirinden İlgili Kuruluşlara Ödemeler	11.348.911	0	0	11.348.911	0	318.593
ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖDEMELER	20.951.489	7.189.043	8.795.597	36.936.129	6.092	249.917
- Denetim-Danışmanlık Giderleri	7.398.378	4.519.197	1.975.221	13.892.796	1.298	56.964
- İhale İlanı Giderleri	12.344.065	2.669.847	6.820.376	21.834.288	4.794	51.437
- Reklam ve Tanıtım Giderleri	583.068	0	0	583.068	0	7.273
- İMKB'de Hisse Senedi Alımı Giderleri	625.979	0	0	625.979	0	134.243
BORÇ ÖDEMELERİ	1.752.182.722	100.658.510	2.804.518.633	4.657.359.865	1.930.622	3.907.662
- Özelleştirme Bono/Tahvil Anapara Geri Ödemesi	1.057.654.219	72.727.000	2.268.426.568	3.398.807.787	1.564.085	2.712.905
- Özelleştirme Bono/Tahvil Faiz Ödemeleri	657.565.458	27.931.510	536.092.066	1.221.589.034	366.537	1.017.961
- Diğer Borçlar Faiz/Kur Farkı/Komisyon ve Vergi Ödemeleri	36.963.045	0	0	36.963.045	0	176.796
DİĞER KULLANIMLAR	1.329.037.005	17.721.441	34.761.357	1.381.519.803	24.288	3.564.592
- Genel Yönetim Giderleri İçin İdare Bütçesine Aktarılan	26.345.167	7.250.000	9.451.911	43.047.078	6.622	65.747
- Hazine'ye Aktarma	1.273.821.354	0	0	1.273.821.354	0	3.403.846
- Diğer Giderler	28.870.485	10.471.441	25.309.446	64.651.372	17.666	94.999
TOPLAM KULLANIMLAR	4.997.195.746	688.403.400	3.480.295.862	9.165.895.008	2.398.324	13.819.568

Kaynak: ÖİB

Bu tabloda yer alan rakamlar, Özelleştirme Fonu Hesabı ile özelleştirme uygulamalarına ilişkin diğer özel hesaplardan nakit çıkış tutarlarını göstermektedir.
(1): 24 Aralık 2004 itibarıdır.

f. İç Borçlar

Uygulanmakta olan istikrar programı çerçevesinde borç stokunu sürdürülebilir seviyeye çekmeye yönelik uygulamalara 2004 yılında da devam edilmiştir. Bu kapsamda kamu borç yönetiminin sıkı maliye politikasıyla desteklenmesine devam edilmiş ve finansman ihtiyacının uzun vadede mümkün olan en düşük maliyetle karşılanması hedeflenmiştir.

Siyasi istikrarın devam etmesi, uygulanmakta olan ekonomik programa duyulan güvenin artması, enflasyon oranlarındaki düşüş, borçlanma faiz oranlarında görülen iyileşme, borçlanma vadelerinin uzaması, döviz kurlarının düşük düzeyde seyretmesi iç borcu olumlu yönde etkilemiştir.

2003 yılında % 29,7 olan iç borç stoku artış oranı 2004 yılında % 15,5'e gerilemiştir. Toplam iç borç stoku 30.096,2 trilyon TL'lik artışla 224.482,9 trilyon TL olmuştur. Bunun 194.210,7 trilyon TL'si (% 86,5) tahvil, 30.272,2 trilyon TL'si (% 13,5) bonolardan oluşmuştur (Tablo 84).

Tablo 84: İç Borç Stoku

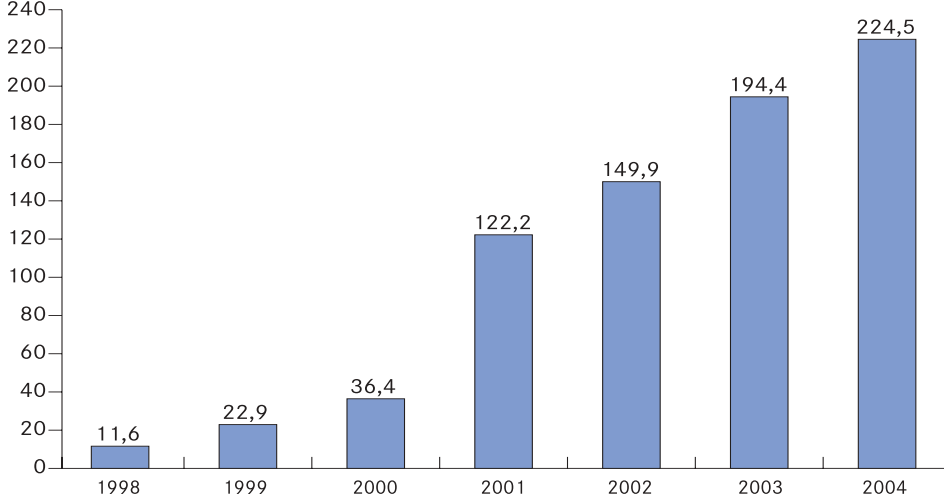
(Milyar TL)

Yıllar	Borçun Türü	Ödemeler		Toplam	Borçlanma	Borç Stoku
		Anapara	Faiz			
1998	Tahviller	2.426.865	2.587.441	5.014.306	4.708.064	5.771.980
	Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0
	Bonolar	6.080.345	3.035.836	9.116.181	9.546.260	5.840.905
	Avans	337.623	3.399	341.022	0	0
	Toplam	8.844.833	5.626.676	14.471.509	14.254.324	11.612.885
1999	Tahviller	6.116.357	4.889.437	11.005.794	20.027.769	19.683.392
	Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0
	Bonolar	9.462.788	5.004.947	14.467.735	6.858.635	3.236.753
	Avans	0	4.239	4.239	0	0
	Toplam	15.579.145	9.898.623	25.477.768	26.886.404	22.920.145
2000	Tahviller	12.006.317	16.966.538	28.972.855	26.685.862	34.362.937
	Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0
	Bonolar	6.961.754	1.640.332	8.602.086	5.782.683	2.057.683
	Avans	0	2.553	2.553	0	0
	Toplam	18.968.071	18.609.423	37.577.494	32.468.545	36.420.620
2001	Tahviller	96.418.348	34.608.486	131.026.834	164.183.336	102.127.926
	Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0
	Bonolar	27.458.248	5.875.760	33.334.008	45.429.899	20.029.334
	Avans	0	0	0	0	0
	Toplam	123.876.596	40.484.246	164.360.842	209.613.235	122.157.260
2002	Tahviller	48.178.116	30.991.320	79.169.436	58.900.026	112.849.835
	Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0
	Bonolar	49.412.577	12.477.220	61.889.797	66.403.099	37.019.856
	Avans	0	0	0	0	0
	Toplam	97.590.693	43.468.540	141.059.233	125.303.125	149.869.691
2003	Tahviller	45.653.394	35.495.349	81.148.743	101.777.186	168.973.626
	Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0
	Bonolar	68.067.979	17.140.629	85.208.608	56.461.198	25.413.074
	Avans	0	0	0	0	0
	Toplam	113.721.373	52.635.978	166.357.351	158.238.384	194.386.700
2004 (1)	Tahviller	76.802.593	39.170.793	115.973.386	102.039.667	194.210.700
	Konsolide Borçlar	0	0	0	0	0
	Bonolar	56.697.681	10.882.079	67.579.760	61.556.829	30.272.222
	Avans	0	0	0	0	0
	Toplam	133.500.274	50.052.872	183.553.146	163.596.496	224.482.922

Kaynak: HM
(1): Geçici

Grafik 23: İç Borç Stoku

(Katrilyon TL)

2004 yılında 102.039,7 trilyon TL'lik tahvil, 61.556,8 trilyon TL'lik bono satışı yapılmıştır. Buna karşılık 76.802,6 trilyon TL'si anapara, 39.170,8 trilyon TL'si faiz olmak üzere toplam 115.973,4 trilyon TL'lik tahvil, 56.697,7 trilyon TL'si anapara, 10.882,1 trilyon TL'si faiz olmak üzere toplam 67.579,8 trilyon TL'lik bono ödemesi yapılmıştır. Böylece 2004 yılında 133.500,3 trilyon TL'si anapara, 50.052,9 trilyon TL'si faiz olmak üzere toplam 183.553,1 trilyon TL tutarında iç borç ödemesi gerçekleştirilmiştir.

İç borçlanmanın maliyeti ve vade yapısında 2004 yılında da iyileşme devam etmiştir. Ortalama bileşik iç borç faiz oranı 19,3 puan azalarak % 45'den % 25,7'ye gerilerken, borçlanmanın ortalama vadesi 70 gün uzayarak 302 günden 372 güne yükselmiştir (Tablo 85).

Tablo 85: İç Borç Vade ve Faiz Oranları

	Vade (Gün)	Bileşik Faiz (%)	12 Aylık TÜFE Beklentisi (1)	Reel Faiz (%)
2002	253	63,8	-	-
2003	302	45,0	-	-
2004	372	25,7	-	-
2004 Ocak	438	27,1	12,4	13,1
2004 Şubat	393	26,1	11,7	12,9
2004 Mart	433	25,6	11,0	13,2
2004 Nisan	375	24,0	10,5	12,2
2004 Mayıs	319	29,5	11,1	16,6
2004 Haziran	316	28,6	10,4	16,5
2004 Temmuz	378	28,1	10,1	16,3
2004 Ağustos	292	24,8	9,7	13,8
2004 Eylül	419	26,1	9,5	15,2
2004 Ekim	354	22,3	8,8	12,4
2004 Kasım	358	22,7	9,0	12,6
2004 Aralık	375	22,9	8,7	13,1

Kaynak: HM, DPT

Not: Döviz endekslisi ve döviz cinsinden ihale rakamları ve faiz oranları dahil edilmemiştir.

(1): Merkez Bankası tarafından ayda iki defa yayınlanan ve ekonomik birimlerin ekonomik değişkenlere yönelik tahminlerini içeren geniş katılımlı "Beklenti Anketi"nden alınmıştır. 12 aylık TÜFE beklentisi, söz konusu ayın üçüncü haftası itibarıyla piyasa katılımcıları tarafından tahmin edilen değerlerin uygun ortalamasıdır.

Toplam iç borç stoku içinde nakit iç borç stokunun payı % 67,1'den % 73,8'e yükselmiş, nakit dışı iç borç stokunun payı % 32,9'dan % 26,2'ye düşmüştür (Tablo 86).

Tablo 86: İç Borç Döviz / Faiz Yapısı

(Trilyon TL)

	2002		2003		2004 (1)	
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)
Nakit	89.272	59,6	130.484	67,1	165.580	73,8
Sabit Getirili	37.576	25,1	68.614	35,3	94.931	42,3
Değişken Faizli	17.384	11,6	29.080	15,0	36.309	16,2
Döviz Cinsinden	16.513	11,0	16.839	8,7	26.608	11,9
Döviz Endeksli	17.799	11,9	15.951	8,2	7.732	3,4
Nakit Dışı	60.598	40,4	63.903	32,9	58.903	26,2
Sabit Getirili	-	-	-	-	-	-
Değişken Faizli	46.734	31,2	54.096	27,8	53.781	24,0
Döviz Cinsinden	11.891	7,9	7.881	4,1	3.413	1,5
Döviz Endeksli	1.973	1,3	1.926	1,0	1.709	0,8
Toplam Stok	149.870	100,0	194.387	100,0	224.483	100,0
Sabit Getirili	37.576	25,1	68.614	35,3	94.931	42,3
Değişken Faizli	64.118	42,8	83.176	42,8	90.090	40,1
Döviz Cinsinden	28.404	19,0	24.720	12,7	30.021	13,4
Döviz Endeksli	19.772	13,2	17.877	9,2	9.441	4,2

Kaynak: HM

(1): Geçici

2003 yılında borç stokunun yapısında görülen iyileşme 2004 yılında da devam etmiştir. İç borç stoku içerisinde sabit getirili ve döviz cinsi senetlerden oluşan kısmın payı artarken, değişken faizli ve döviz endeksli borçlanma araçlarının payı azalmıştır. 2003 yılında iç borç stokunun % 35,3'ü sabit faizli, % 42,8'i değişken faizli, % 12,7'si döviz cinsinden ve % 9,2'si döviz endeksli senetlerden oluşurken, 2004 yılında % 42,3'ü sabit faizli, % 40,1'i değişken faizli, % 13,4'ü döviz cinsinden ve % 4,2'si döviz endeksli senetlerden oluşmuştur. İç borç stokunun döviz ve faiz riski azalmıştır.

İç borç stokunun alıcılara göre dağılımında piyasa payı % 52,3'den % 62,9'a yükselirken, kamunun payı % 47,7'den % 37,1'e gerilemiştir (Tablo 87).

Tablo 87: İç Borç Stokunun Alıcılara Göre Dağılımı

(Trilyon TL, Milyar ABD \$)

	2002			2003			2004 (1)		
	TL Miktarı	USD Miktarı	Pay (%)	TL Miktarı	USD Miktarı	Pay (%)	TL Miktarı	USD Miktarı	Pay (%)
Genel Toplam	149.870	91,7	100,0	194.387	139,3	100,0	224.483	167,3	100,0
Kamu	79.107	48,4	52,8	92.627	66,4	47,7	83.335	62,1	37,1
Merkez Bankası	28.112	17,2	18,8	26.900	19,3	13,8	22.119	16,5	9,9
Kamu Bankaları	24.278	14,9	16,2	27.239	19,5	14,0	27.451	20,5	12,2
TMSF	11.024	6,7	7,4	15.056	10,8	7,7	8.317	6,2	3,7
Diğer Kamu (2)	15.694	9,6	10,5	23.432	16,8	12,1	25.449	19,0	11,3
Piyasa	70.763	43,3	47,2	101.760	72,9	52,3	141.148	105,2	62,9

Kaynak: HM

(1): Geçici

(2): Kamuya yapılan ortalama satışlar dahil

C. DIŞ EKONOMİK GELİŞMELER

I. Dış Ticaret

Türk Lirası'nda meydana gelen reel değer artışı ihracatı olumsuz yönde etkilerken, dünya ekonomisi ve dünya ticaret hacmindeki genişleme, üretimde kaydedilen canlanma, enerji ve işgücü maliyetlerinin düşük oluşu ve verimlilikte gözlenen artışa bağlı olarak birim maliyetlerde meydana gelen iyileşme, finansman maliyetlerindeki gerileme, Türk Lirası'nda meydana gelen reel değer artışının ithal girdi maliyetlerinde meydana getirdiği düşüş, euro/dolar paritesinin euro lehine gelişmesiyle euro cinsinden ihracatın dolar cinsinden değerinin artması ve ihracat fiyatlarındaki artış ihracat geliri üzerinde olumlu etki yapmıştır. İhracat bir önceki yıla göre % 33,5 artarak 63.074,8 milyon dolara ulaşmıştır.

Ekonomik büyüme, Türk Lirası'ndaki reel değer artışı, tüketim, sanayi üretimi, yatırım harcamalarındaki artış ve ithalat fiyatlarındaki artışın etkisiyle ithalat % 40,4'lük artışla 97.361,5 milyon dolara yükselmiştir.

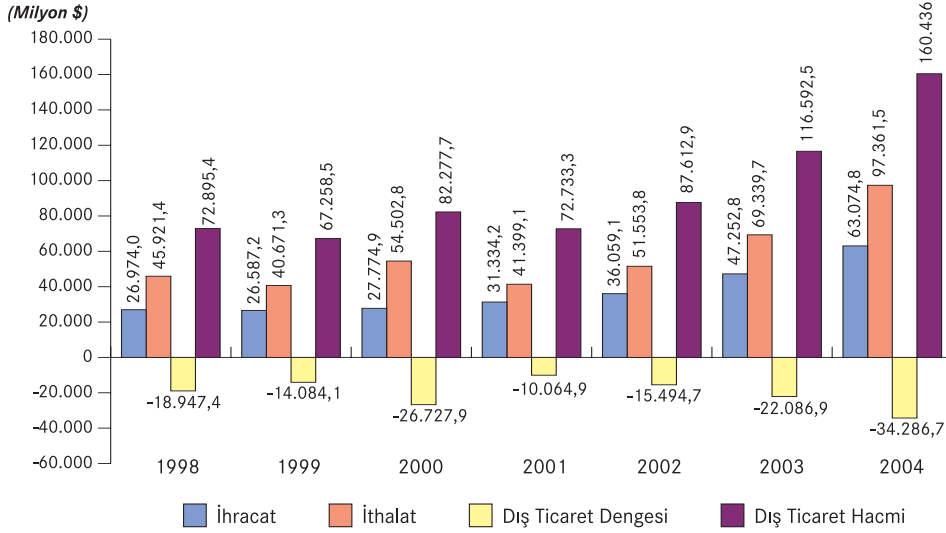
İthalattaki artışın ihracattan yüksek olması dış ticaret açığını yükseltmiş ve dış ticaret açığı % 55,2 artarak 22.086,9 milyondan 34.286,7 milyon dolara çıkmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı % 68,1'den % 64,8'e gerilerken, dış ticaret hacmi % 37,6 artarak 116.592,5 milyondan 160.436,3 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 88).

Tablo 88: Dış Ticaret Göstergeleri

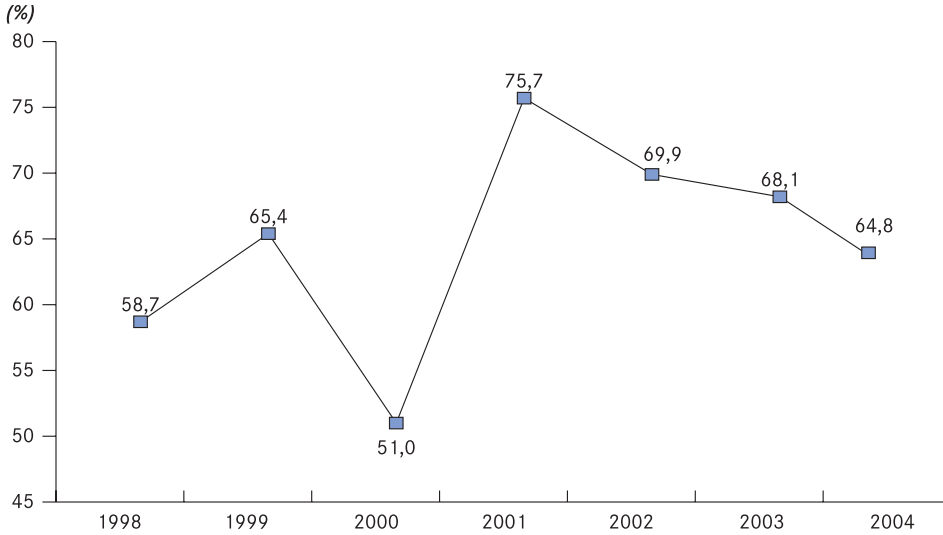
	(Milyon \$)						
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
İhracat	26.974,0	26.587,2	27.774,9	31.334,2	36.059,1	47.252,8	63.074,8
İthalat	45.921,4	40.671,3	54.502,8	41.399,1	51.553,8	69.339,7	97.361,5
Dış Ticaret Hacmi	72.895,4	67.258,5	82.277,7	72.733,3	87.612,9	116.592,5	160.436,3
Dış Ticaret Açığı	18.947,4	14.084,1	26.727,9	10.064,9	15.494,7	22.086,9	34.286,7
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	58,7	65,4	51,0	75,7	69,9	68,1	64,8
Dış Ticaret Açığı/İhracat (%)	70,2	53,0	96,2	32,1	43,0	46,7	54,4

Kaynak: DİE

Grafik 24: Dış Ticaret

Grafik 25: İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

a. İhracat

2004 yılında ihracat 2003 yılına göre % 33,5'lik artışla 47.252,8 milyon dolardan 63.074,8 milyon dolara yükselmiştir. Madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ihracatı % 38,2'lik artışla 469,1 milyon dolardan 648,1 milyon dolara, imalat sanayi ürünleri ihracatı % 34'lük artışla 44.378,4 milyon dolardan 59.488,6 milyon dolara, balıkçılık ürünleri ihracatı % 27,6'lık artışla 80,7 milyon dolardan 103 milyon dolara, tarım ve ormancılık ürünleri ihracatı da % 19,8'lik artışla 2.120,7 milyon dolardan 2.541,2 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 89).

Tablo 89: Sektörlere Göre İhracat

Sektörler	(Milyon \$)											
	Değer				Pay (%)				Değişim (%)			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004	
Tarım ve Ormancılık	1.976,4	1.754,3	2.120,7	2.541,2	6,3	4,9	4,5	4,0	-11,2	20,9	19,8	
Balıkçılık	29,7	51,4	80,7	103,0	0,1	0,1	0,2	0,2	73,1	57,0	27,6	
Madencilik ve Taşocakçılığı	348,7	387,2	469,1	648,1	1,1	1,1	1,0	1,0	11,0	21,2	38,2	
İmalat	28.826,0	33.701,7	44.378,4	59.488,6	92,0	93,5	93,9	94,3	16,9	31,7	34,0	
Diğer	153,4	164,5	203,9	293,9	0,5	0,5	0,4	0,5	7,2	24,0	44,1	
Toplam	31.334,2	36.059,1	47.252,8	63.074,8	100,0	100,0	100,0	100,0	15,1	31,0	33,5	

Kaynak: DİE

Toplam ihracat içinde imalat sanayi ürünlerinin payı artarken, tarım ve ormancılık ürünlerinin payı azalmış, madencilik ve taşocakçılığı ile balıkçılık ürünlerinin payında değişiklik olmamıştır. 2003 yılında toplam ihracat içinde % 4,5 olan tarım ve ormancılık ürünlerinin payı 2004 yılında % 4'e gerilerken, imalat sanayi ürünlerinin payı % 93,9'dan % 94,3'e yükselmiş, balıkçılık ürünlerinin % 0,2'lik, madencilik ve taşocakçılığı ürünlerinin % 1'lik payında bir değişiklik olmamıştır.

Ana mal grupları itibariyle 2004 yılında sermaye (yatırım) malları ihracatı % 50,3'lük artışla 4.344 milyon dolardan 6.530,7 milyon dolara, ara (ham madde) malları ihracatı % 39,9'luk artışla 18.494,5 milyon dolardan 25.868,3 milyon dolara, tüketim malları ihracatı % 26,4'lük artışla 24.125,3 milyon dolardan 30.487 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 90).

Tablo 90: Ana Mal Gruplarına Göre İhracat

Mal Grupları	(Milyon \$)											
	Değer				Pay (%)				Değişim (%)			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004	
Sermaye (Yatırım) Malları	2.658,2	2.790,2	4.344,0	6.530,7	8,5	7,7	9,2	10,4	5,0	55,7	50,3	
Ara (Ham madde) Malları	13.368,7	14.657,3	18.494,5	25.868,3	42,7	40,6	39,1	41,0	9,6	26,2	39,9	
Tüketim Malları	15.261,5	18.464,9	24.125,3	30.487,0	48,7	51,2	51,1	48,3	21,0	30,7	26,4	
Diğerleri	45,8	146,7	289,0	188,8	0,1	0,4	0,6	0,3	220,3	97,0	-34,7	
Toplam	31.334,2	36.059,1	47.252,8	63.074,8	100,0	100,0	100,0	100,0	15,1	31,0	33,5	

Kaynak: DİE

Toplam ihracat içinde tüketim mallarının payı düşerken, sermaye (yatırım) ve ara (ham madde) mallarının payında artış olmuştur. 2003 yılında toplam ihracat içinde % 9,2 olan sermaye mallarının payı 2004 yılında % 10,4'e, ara mallarının payı % 39,1'den % 41'e yükselirken, tüketim mallarının payı % 51,1'den % 48,3'e düşmüştür.

2004 yılında ihracata mal grupları itibariyle en büyük katkısı sırasıyla kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları, örme giyim eşyası ve aksesuarları, demir ve çelik, elektrikli makine ve cihazlar ile örülmemiş giyim eşyası ihracatı yapmıştır.

Fasillara göre yapılan ihracat sıralamasında, 8.288,8 milyon dolar ile kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları ilk sırada yer alırken, onu 6.259,1 milyon dolar ile örme giyim eşyası ve aksesuarları, 5.293,7 milyon dolar ile demir ve çelik, 4.790,3 milyon dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 4.536,7 milyon dolar ile de örülmemiş giyim eşyası ihracatı takip etmiştir. Toplam ihracat içinde kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları ihracatının payı % 13,1, örme giyim eşyası ve aksesuarları ihracatının payı % 9,9, demir ve çelik ihracatının payı % 8,4, elektrikli makine ve cihazlar ihracatının payı % 7,6, örülmemiş giyim eşyası ihracatının payı da % 7,2 olmuştur (Tablo 91).

Tablo 91: İhracatımızda İlk On Fasil (2004 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

Fasıllar	Değer			Pay (%)			(Milyon \$)	
							Değişim (%)	
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2003	2004
Kara taşıtları ve bunların aksam, parçaları	3.304,1	5.272,0	8.288,8	9,2	11,2	13,1	59,6	57,2
Örme giyim eşyası ve aksesuarları	4.443,0	5.732,6	6.259,1	12,3	12,1	9,9	29,0	9,2
Demir ve çelik	2.269,8	2.969,0	5.293,7	6,3	6,3	8,4	30,8	78,3
Elektrikli makine ve cihazlar	2.867,4	3.474,5	4.790,3	8,0	7,4	7,6	21,2	37,9
Örülmemiş giyim eşyası	3.254,1	3.813,9	4.536,7	9,0	8,1	7,2	17,2	19,0
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar	2.142,3	2.993,0	4.125,8	5,9	6,3	6,5	39,7	37,8
Demir veya çelikten eşya	1.243,9	1.391,0	2.226,9	3,4	2,9	3,5	11,8	60,1
Meyveler	1.192,9	1.392,0	1.902,0	3,3	2,9	3,0	16,7	36,6
Dokumaya elverişli maddelerden hazır eşya	1.254,7	1.631,9	1.856,5	3,5	3,5	2,9	30,1	13,8
Mineral yakıtlar ve yağlar	691,5	980,1	1.414,1	1,9	2,1	2,2	41,7	44,3
Toplam ihracat	36.059,1	47.252,8	63.074,8	100,0	100,0	100,0	31,0	33,5

Kaynak: DİE

b. İthalat

2004 yılında ithalat 2003 yılına göre % 40,4'lük artışla 69.339,7 milyon dolardan 97.361,5 milyon dolara yükselmiştir. Balıkçılık ürünleri ithalatı % 229,2'lik artışla 2,4 milyon dolardan 7,9 milyon dolara, imalat sanayi ürünleri ithalatı % 44,2'lik artışla 55.689,8 milyon dolardan 80.325,2 milyon dolara, madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ithalatı % 21,7'lik artışla 9.020,5 milyon dolardan 10.980,6 milyon dolara, tarım ve ormancılık ürünleri ithalatı % 7,4'lük artışla 2.535,4 milyon dolardan 2.723,2 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 92).

Tablo 92: Sektörlere Göre İthalat

Sektörler	Değer				Pay (%)				(Milyon \$)		
									Değişim (%)		
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Tarım ve Ormancılık	1.409,3	1.702,7	2.535,4	2.723,2	3,4	3,3	3,7	2,8	20,8	48,9	7,4
Balıkçılık	0,9	1,2	2,4	7,9	0,0	0,0	0,0	0,0	36,4	100,2	229,2
Madencilik ve Taşocakçılığı	6.576,8	7.192,3	9.020,5	10.980,6	15,9	14,0	13,0	11,3	9,4	25,4	21,7
İmalat	32.686,1	41.383,0	55.689,8	80.325,2	79,0	80,3	80,3	82,5	26,6	34,6	44,2
Diğer	726,0	1.274,6	2.091,6	3.324,6	1,8	2,5	3,0	3,4	75,6	64,1	59,0
Toplam	41.399,1	51.553,8	69.339,7	97.361,5	100,0	100,0	100,0	100,0	24,5	34,5	40,4

Kaynak: DİE

Toplam ithalat içinde imalat sanayi ürünlerinin payı artarken, tarım ve ormancılık ürünleri ile madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ithalatının payı azalmıştır. 2003 yılında toplam ithalat içinde % 80,3 olan imalat sanayi ürünlerinin payı 2004 yılında % 82,5'e yükselmiş, % 3,7 olan tarım ve ormancılık ürünlerinin payı % 2,8'e, % 13 olan madencilik ve taşocakçılığı ürünlerinin payı ise % 11,3'e düşmüştür.

2004 yılında ana mal grupları itibariyle bir önceki yıla göre tüketim malları ithalatı % 54,8'lik artışla 7.813,3 milyon dolardan 12.098,7 milyon dolara, sermaye (yatırım) malları ithalatı % 53,5'lik artışla 11.325,9 milyon dolardan 17.382,7 milyon dolara, ara (ham madde) malları ithalatı % 35,5'lik artışla 49.734,8 milyon dolardan 67.387,5 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 93).

Tablo 93: Ana Mal Gruplarına Göre İthalat

Mal Grupları	Değer				Pay (%)				(Milyon \$) Değişim (%)		
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Sermaye (Yatırım) Malları	6.940,4	8.399,6	11.325,9	17.382,7	16,8	16,3	16,3	17,9	21,0	34,8	53,5
Ara (Ham madde) Malları	30.300,9	37.655,8	49.734,8	67.387,5	73,2	73,0	71,7	69,2	24,3	32,1	35,5
Tüketim Malları	3.813,4	4.898,3	7.813,3	12.098,7	9,2	9,5	11,3	12,4	28,4	59,5	54,8
Diğerleri	344,4	600,1	465,7	492,6	0,8	1,2	0,7	0,5	74,2	-22,4	5,8
Toplam	41.399,1	51.553,8	69.339,7	97.361,5	100,0	100,0	100,0	100,0	24,5	34,5	40,4

Kaynak: DİE

Toplam ithalat içinde ara (ham madde) mallarının payı azalırken, sermaye (yatırım) malları ve tüketim mallarının payı artmıştır. 2003 yılında toplam ithalat içinde % 71,7 olan ara mallarının payı 2004 yılında % 69,2'ye düşmüş, % 16,3 olan sermaye mallarının payı % 17,9'a, % 11,3 olan tüketim mallarının payı % 12,4'e yükselmiştir.

2004 yılında mal grupları itibariyle ithalata en büyük katkısı mineral yakıtlar ve yağlar, kazanlar, makine ve mekanik cihazlar, kara taşıtları ve bunların aksam-parçaları, elektrikli makine ve cihazlar ile demir ve çelik ithalatı yapmıştır.

2004 yılında fasıllara göre yapılan ithalat sıralamasında, 14.368,2 milyon dolar ile mineral yakıtlar ve mineral yağlar ilk sırada yer alırken, onu 13.452,8 milyon dolar ile kazanlar, makineler, mekanik cihazlar, 10.237 milyon dolar ile kara taşıtları ve bunların aksam, parçaları, 8.361 milyon dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 7.989,4 milyon dolar ile de demir ve çelik ithalatı izlemiştir. Toplam ithalat içinde mineral yakıtlar ve mineral yağlar ithalatının payı % 14,8, kazanlar,

makineler, mekanik cihazlar ithalatının payı % 13,8, kara taşıtları ve bunların aksam, parçaları ithalatının payı % 10,5, elektrikli makine ve cihazlar ithalatının payı % 8,6, demir ve çelik ithalatının payı % 8,2 olmuştur (Tablo 94).

Tablo 94: İthalatımızda İlk On Fasil (2004 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

Fasıllar	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2003	2004
Mineral yakıtlar ve yağlar	9.203,9	11.575,1	14.368,2	17,9	16,7	14,8	25,8	24,1
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar	8.173,6	10.293,9	13.452,8	15,9	14,8	13,8	25,9	30,7
Kara taşıtları ve bunların aksam, parçaları	2.332,7	5.383,4	10.237,0	4,5	7,8	10,5	130,8	90,2
Elektrikli makine ve cihazlar	4.356,3	5.519,9	8.361,0	8,5	8,0	8,6	26,7	51,5
Demir ve çelik	2.905,0	4.747,8	7.989,5	5,6	6,8	8,2	63,4	68,3
Plastik ve mamülleri	2.382,1	3.235,6	4.763,0	4,6	4,7	4,9	35,8	47,2
İnci, kıymetli taş ve metal mamul, madeni para	1.533,4	2.767,1	3.763,4	3,0	4,0	3,9	80,5	36,0
Organik kimyasal ürünler	1.887,5	2.332,5	2.982,3	3,7	3,4	3,1	23,6	27,9
Eczacılık ürünleri	1.439,4	2.019,4	2.710,1	2,8	2,9	2,8	40,3	34,2
Pamuk, pamuk ipliği, pamuklu mensucat	1.293,2	1.641,5	1.982,2	2,5	2,4	2,0	26,9	20,8
Toplam İthalat	51.553,8	69.339,7	97.361,5	100,0	100,0	100,0	34,5	40,4

Kaynak: DİE

c. Ülke Gruplarına Göre Ticaret

2004 yılında bir önceki yıla göre Avrupa Birliği ülkelerine ve Türkiye Serbest Bölgelerine yapılan ihracat % 32,9, diğer ülkelere yapılan ihracat % 34,3 artış göstermiştir. Toplam 63.074,8 milyon dolarlık ihracatın 34.417,1 milyon dolarlık kısmı Avrupa Birliği ülkelerine, 2.563,6 milyon dolarlık kısmı Türkiye Serbest Bölgelerine, 26.094,1 milyon dolarlık kısmı diğer ülkelere yapılmıştır. Toplam ihracat içinde Avrupa Birliği ülkelerinin payı % 54,6, Türkiye Serbest Bölgelerinin payı % 4,1, diğer ülkelerin payı % 41,4 olmuştur (Tablo 95).

Tablo 95: Ülke Gruplarına Göre İhracat ve İthalat

ÜLKE GRUPLARI	(Milyon \$)									
	İHRACAT					İTHALAT				
	2003		2004		Değişim (%)	2003		2004		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)		Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
GENEL TOPLAM	47.252,8	100,0	63.074,8	100,0	33,5	69.339,7	100,0	97.361,5	100,0	40,4
A- AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ	25.898,7	54,8	34.417,1	54,6	32,9	33.494,7	48,3	45.434,0	46,7	35,6
1- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB) (15)	24.484,1	51,8	32.555,3	51,6	33,0	31.695,9	45,7	42.353,1	43,5	33,6
2- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB) (10)	1.414,6	3,0	1.861,8	3,0	31,6	1.798,8	2,6	3.080,9	3,2	71,3
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	1.928,3	4,1	2.563,6	4,1	32,9	588,9	0,8	811,5	0,8	37,8
C- DİĞER ÜLKELER	19.425,8	41,1	26.094,1	41,4	34,3	35.256,1	50,8	51.116,0	52,5	45,0
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	4.857,0	10,3	6.625,6	10,5	36,4	11.986,9	17,3	18.355,0	18,9	53,1
2- Afrika Ülkeleri	2.131,2	4,5	2.967,6	4,7	39,2	3.338,5	4,8	4.781,7	4,9	43,2
Kuzey Afrika	1.577,0	3,3	2.202,8	3,5	39,7	2.518,7	3,6	3.231,2	3,3	28,3
Diğer Afrika	554,2	1,2	764,8	1,2	38,0	819,8	1,2	1.550,5	1,6	89,1
3- Amerika Ülkeleri	4.269,5	9,0	5.699,5	9,0	33,5	4.922,5	7,1	6.544,6	6,7	33,0
Kuzey Amerika	3.972,9	8,4	5.175,6	8,2	30,3	3.740,7	5,4	5.066,8	5,2	35,5
Orta Amerika ve Karayipler	166,0	0,4	331,1	0,5	99,5	169,4	0,2	206,4	0,2	21,8
Güney Amerika	130,6	0,3	192,8	0,3	47,6	1.012,4	1,5	1.271,4	1,3	25,6
4- Asya Ülkeleri	7.812,7	16,5	10.452,9	16,6	33,8	14.098,9	20,3	21.066,3	21,6	49,4
Yakın ve Orta Doğu	5.464,8	11,6	7.910,0	12,5	44,7	4.455,2	6,4	5.579,0	5,7	25,2
Diğer Asya	2.347,9	5,0	2.542,9	4,0	8,3	9.643,7	13,9	15.487,3	15,9	60,6
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	158,1	0,3	264,5	0,4	67,3	247,0	0,4	301,6	0,3	22,1
6- Diğer Ülkeler	197,3	0,4	84,0	0,1	-57,4	662,3	1,0	66,8	0,1	-89,9

Kaynak: DİE

Diğer ülkelere yapılan ihracatın 6.625,6 milyon dolarlık kısmını AB hariç Avrupa ülkelerine, 2.967,6 milyon dolarlık kısmını Afrika ülkelerine, 5.699,5 milyon dolarlık kısmını Amerika ülkelerine, 10.452,9 milyon dolarlık kısmını Asya ülkelerine, 264,5 milyon dolarlık kısmını Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yapılan ihracat oluştururken, toplam ihracat içinde AB hariç Avrupa ülkelerinin payı % 10,5, Afrika ülkelerinin payı % 4,7, Amerika ülkelerinin payı % 9, Asya ülkelerinin payı % 16,6, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın payı % 0,4 olmuştur.

Seçilmiş ülke gruplarından OECD ülkelere 40.443,9 milyon dolarlık, EFTA ülkelerine 656,8 milyon dolarlık, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelere 6.776,2 milyon dolarlık, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelere 2.203,8 milyon dolarlık, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelere 3.960,8 milyon dolarlık, Türk Cumhuriyetleri'ne 974,4 milyon dolarlık, İslam Konferansı Teşkilatı ülkelere 10.206,6 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır. Toplam ihracat içinde OECD ülkelere yapılan ihracatın payı % 64,1, EFTA ülkelere yapılan ihracatın payı % 1, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelere yapılan ihracatın payı % 10,7, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelere yapılan ihracatın payı % 3,5, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelere yapılan ihracatın payı % 6,3, Türk Cumhuriyetleri'ne yapılan ihracatın payı % 1,5, İslam Konferansı Teşkilatı ülkelere yapılan ihracatın payı da % 16,2 olmuştur (Tablo 96).

Tablo 96: Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre İhracat ve İthalat

(Milyon \$)										
ÜLKE GRUPLARI	İHRACAT					İTHALAT				
	2003		2004		Değişim (%)	2003		2004		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)		Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
OECD Ülkeleri	30.424,7	64,4	40.443,9	64,1	32,9	43.899,4	63,3	59.571,7	61,2	35,7
EFTA Ülkeleri	538,1	1,1	656,8	1,0	22,1	3.395,7	4,9	3.889,9	4,0	14,6
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	5.044,4	10,7	6.776,2	10,7	34,3	9.297,7	13,4	15.324,6	15,7	64,8
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	1.569,2	3,3	2.203,8	3,5	40,4	2.735,7	3,9	3.216,1	3,3	17,6
Bağımsız Devletler Topluluğu	2.962,6	6,3	3.960,8	6,3	33,7	7.777,1	11,2	12.889,8	13,2	65,7
Türk Cumhuriyetleri	899,1	1,9	974,4	1,5	8,4	623,3	0,9	752,5	0,8	20,7
İslam Konferansı Teşkilatı	7.204,6	15,2	10.206,6	16,2	41,7	8.195,0	11,8	10.592,1	10,9	29,3
Kaynak: DİE										

Kaynak: DİE

2004 yılında Avrupa Birliği ülkelerinden yapılan ithalat % 35,6, Türkiye Serbest Bölgelerinden yapılan ithalat % 37,8, diğer ülkelere yapılan ithalat % 45 artış göstermiştir. Toplam 97.361,5 milyon dolarlık ithalatın 45.434 milyon dolarlık kısmı Avrupa Birliği ülkelerinden, 811,5 milyon dolarlık kısmı Türkiye Serbest Bölgelerinden, 51.116 milyon dolarlık kısmı diğer ülkelere yapılmıştır. Toplam ithalat içinde Avrupa Birliği ülkelerinin payı % 46,7, Türkiye Serbest Bölgelerinin payı % 0,8, diğer ülkelerin payı % 52,5 olmuştur.

Diğer ülkelerden yapılan ithalatın 18.355 milyon dolarlık kısmını AB hariç Avrupa ülkelerinden, 4.781,7 milyon dolarlık kısmını Afrika ülkelerinden, 6.544,6 milyon dolarlık kısmını Amerika ülkelerinden, 21.066,3 milyon dolarlık kısmını Asya ülkelerinden, 301,6 milyon dolarlık kısmını Avustralya ve Yeni Zelanda'dan yapılan ithalat oluştururken, toplam ithalat içinde AB hariç Avrupa ülkelerinin payı % 18,9, Afrika ülkelerinin payı % 4,9, Amerika ülkelerinin payı % 6,7, Asya ülkelerinin payı % 21,6, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın payı % 0,3 olmuştur.

Seçilmiş ülke gruplarından OECD ülkelerinden 59.571,7 milyon dolarlık, EFTA ülkelerinden 3.889,9 milyon dolarlık, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden 15.324,6 milyon dolarlık, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden 3.216,1 milyon dolarlık, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden 12.889,8 milyon dolarlık, Türk Cumhuriyetleri'nden 752,5 milyon dolarlık, İslam Konferansı Teşkilatı ülkelerinden 10.592,1 milyon dolarlık ithalat yapılmıştır. Toplam ithalat içinde OECD ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 61,2, EFTA ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 4, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 15,7, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 3,3, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 13,2, Türk Cumhuriyetleri'nden yapılan ithalatın payı % 0,8, İslam Konferansı Teşkilatı ülkelerinden yapılan ithalatın payı da % 10,9 olmuştur.

2004 yılında 160.436,3 milyon dolarlık dış ticaret hacminin 79.851,1 milyon dolarlık kısmı Avrupa Birliği ülkeleriyle, 3.375,1 milyon dolarlık kısmı Türkiye Serbest Bölgeleriyle, 77.210,1 milyon dolarlık kısmı diğer ülkelerle yapılmıştır. Toplam dış ticaret hacmi içinde Avrupa Birliği ülkelerinin payı % 49,8, Türkiye Serbest Bölgelerinin payı % 2,1, diğer ülkelerin payı % 48,1 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 97).

Diğer ülkelerden AB hariç Avrupa ülkeleriyle 24.980,6 milyon dolarlık, Afrika ülkeleriyle 7.749,3 milyon dolarlık, Amerika ülkeleriyle 12.244,1 milyon dolarlık, Asya ülkeleriyle 31.519,2 milyon dolarlık, Avustralya ve Yeni Zelanda'yla 566,1 milyon dolarlık dış ticaret yapılmıştır. Bu ülke gruplarının toplam dış ticaret hacmi içindeki payları sırasıyla % 15,6, % 4,8, % 7,6, % 19,6 ve % 0,4 olmuştur.

Seçilmiş ülke gruplarından OECD ülkeleriyle 100.015,6 milyon dolarlık, EFTA ülkeleriyle 4.546,7 milyon dolarlık, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkeleriyle 22.100,8 milyon dolarlık, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkeleriyle 5.419,9 milyon dolarlık, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleriyle 16.850,6 milyon dolarlık,

Türk Cumhuriyetleriyle 1.726,9 milyon dolarlık, İslam Konferansı Teşkilatı ülkeleriyle 20.798,7 milyon dolarlık dış ticaret gerçekleştirilmiştir. Bu ülke gruplarının toplam dış ticaret hacmi içindeki payları sırasıyla % 62,3, % 2,8, % 13,8, % 3,4, % 10,5, % 1,1 ve % 13 olmuştur (Tablo 98).

Tablo 97: Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Hacmi

(Milyon \$)

ÜLKE GRUPLARI	2003		2004		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
GENEL TOPLAM	116.592,5	100,0	160.436,3	100,0	37,6
A-AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ	59.393,4	50,9	79.851,1	49,8	34,4
1-Avrupa Birliği Ülkeleri (AB) (15)	56.180,0	48,2	74.908,4	46,7	33,3
2-Avrupa Birliği Ülkeleri (AB) (10)	3.213,4	2,8	4.942,7	3,1	53,8
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	2.517,2	2,2	3.375,1	2,1	34,1
C- DİĞER ÜLKELER	54.681,9	46,9	77.210,1	48,1	41,2
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	16.843,9	14,4	24.980,6	15,6	48,3
2- Afrika Ülkeleri	5.469,7	4,7	7.749,3	4,8	41,7
Kuzey Afrika	4.095,7	3,5	5.434,0	3,4	32,7
Diğer Afrika	1.374,0	1,2	2.315,3	1,4	68,5
3- Amerika Ülkeleri	9.192,0	7,9	12.244,1	7,6	33,2
Kuzey Amerika	7.713,6	6,6	10.242,4	6,4	32,8
Orta Amerika ve Karayipler	335,4	0,3	537,5	0,3	60,3
Güney Amerika	1.143,0	1,0	1.464,2	0,9	28,1
4- Asya Ülkeleri	21.911,6	18,8	31.519,2	19,6	43,8
Yakın ve Orta Doğu	9.920,0	8,5	13.489,0	8,4	36,0
Diğer Asya	11.991,6	10,3	18.030,2	11,2	50,4
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	405,1	0,3	566,1	0,4	39,7
6- Diğer Ülkeler	859,6	0,7	150,8	0,1	-82,5

Kaynak: DİE

Tablo 98: Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Hacmi

(Milyon \$)

ÜLKE GRUPLARI	2003		2004		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
OECD Ülkeleri	74.324,1	63,7	100.015,6	62,3	34,6
EFTA Ülkeleri	3.933,8	3,4	4.546,7	2,8	15,6
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	14.342,1	12,3	22.100,8	13,8	54,1
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	4.304,9	3,7	5.419,9	3,4	25,9
Bağımsız Devletler Topluluğu	10.739,7	9,2	16.850,6	10,5	56,9
Türk Cumhuriyetleri	1.522,4	1,3	1.726,9	1,1	13,4
İslam Konferansı Teşkilatı	15.399,6	13,2	20.798,7	13,0	35,1

Kaynak: DİE

İhracat değerleri itibarıyla ülkeler arasında yapılan sıralamada 8.745,3 milyon dolar ile (% 13,9) Almanya ilk sırada yer alırken, 5.543,7 milyon dolar ile (% 8,8) İngiltere ikinci, 4.833,8 milyon dolar ile (% 7,7) ABD üçüncü sırada yer almıştır. En çok ihracat yapılan 10 ülke içinde 2003 yılına göre en yüksek oranlı ihracat artışı % 119,6 ile Irak, % 51,1 ile İngiltere ve % 46,2 ile İspanya'ya yapılan ihracatta olmuştur (Tablo 99).

İthalatta ise yine Almanya 12.515,5 dolar ile (% 12,9) ilk sırada yer alırken, Rusya 9.028,5 milyon dolar ile (% 9,3) ikinci, İtalya 6.865,5 milyon dolar ile (% 7,1)

üçüncü sırada yer almıştır. En çok ithalat yapılan 10 ülke içinde 2003 yılına göre en yüksek oranlı ithalat artışı % 71 ile Çin, % 65,6 ile Rusya ve % 62,2 ile İspanya'dan yapılan ithalatta görülmüştür (Tablo 100).

Tablo 99: En Çok İhracat Yapılan On Ülke (2004 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

Ülkeler	2003		2004		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
Almanya	7.484,9	15,8	8.745,3	13,9	16,8
İngiltere	3.670,1	7,8	5.543,7	8,8	51,1
ABD	3.751,6	7,9	4.833,8	7,7	28,8
İtalya	3.193,2	6,8	4.627,6	7,3	44,9
Fransa	2.826,1	6,0	3.668,4	5,8	29,8
İspanya	1.789,5	3,8	2.616,3	4,1	46,2
Hollanda	1.525,9	3,2	2.138,0	3,4	40,1
Rusya	1.367,6	2,9	1.859,2	2,9	35,9
Irak	829,1	1,8	1.820,8	2,9	119,6
İsrail	1.083,0	2,3	1.311,3	2,1	21,1
Romanya	873,3	1,8	1.235,5	2,0	41,5

Kaynak: DİE

Tablo 100: En Çok İthalat Yapılan On Ülke (2004 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

Ülkeler	2003		2004		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
Almanya	9.453,0	13,6	12.515,5	12,9	32,4
Rusya	5.451,3	7,9	9.028,5	9,3	65,6
İtalya	5.471,5	7,9	6.865,5	7,1	25,5
Fransa	4.164,1	6,0	6.201,3	6,4	48,9
ABD	3.495,8	5,0	4.697,8	4,8	34,4
Çin	2.610,3	3,8	4.464,7	4,6	71,0
İngiltere	3.500,0	5,0	4.317,1	4,4	23,3
İsviçre	2.968,2	4,3	3.404,5	3,5	14,7
İspanya	2.003,7	2,9	3.249,5	3,3	62,2
Japonya	1.927,1	2,8	2.684,3	2,8	39,3

Kaynak: DİE

2. Döviz Kurları

2 Ocak 2004 tarihinde açıklanan kur politikasında, Şubat 2001 krizi sonrasında uygulamaya konulan dalgalı kur rejimine 2004 yılında da devam edileceği ve kurların piyasa koşullarına göre oluşacağı belirtilmiştir. Merkez Bankası'nın sınırlı kalmak kaydıyla, kurlarda her iki yönde aşırı dalgalanma görüldüğünde alış ya da satış yönünde müdahalede bulunabileceği bildirilmiştir. Bunun yanında ödemeler dengesindeki ve ters dolarizasyon sürecindeki gelişmelerin uygun olması halinde, döviz rezervlerini şeffaf, piyasa katılımcıları ile görüşülerek oluşturulan mekanizmalara dayanan ve önceden duyurulan döviz alım ihaleleri yoluyla güçlendirmeye devam edeceği, bunu yaparken de aşırı bir tavır içinde olmayacağı

ifade edilmiştir. Tersi bir durum oluştuğunda ise, dönem sonunu beklemeden, kısa yada uzun süreli olarak önceden kamuoyuna duyurmak suretiyle döviz alım ihalelerine ara verilebileceği belirtilmiştir.

Yıl içinde uygulamalar bu kapsamda yürütülmüş, Merkez Bankası 23 Ekim 2003 tarihinde ara verdiği günlük döviz alım ihalelerine döviz arz fazlasındaki artış nedeniyle 23 Ocak 2004 tarihinde yeniden başlamıştır. Ocak ayında 286 milyon dolar, Şubat ayında 805 milyon dolar, Mart ayında 1.418 milyon dolar, Nisan ayında 1.354 milyon dolarlık döviz alımı yapmıştır. Döviz arz fazlasında ortaya çıkan azalma üzerine 27 Nisan 2004 tarihinde döviz alımı ihalelerine ara vermiştir. 22 Aralık 2004 tarihinden itibaren döviz alım ihalelerine tekrar başlamış ve ay sonuna kadar 242 milyon dolarlık döviz alımı yapmıştır. Merkez Bankası 2004 yılında döviz alımı ihaleleri yoluyla 4.105 milyon dolar döviz alımı gerçekleştirmiştir.

Ayrıca döviz kurlarında meydana gelen aşırı oynaklık nedeniyle Merkez Bankası 16 Şubat 2004 tarihinde döviz piyasasına doğrudan alım müdahalesinde bulunmuş ve piyasada oluşan döviz arz fazlasını sterilize etmek amacıyla 1.283 milyon dolar tutarında alım yapmıştır. 11 Mayıs 2004 tarihinde ise bankaların döviz aktiflerinin fiyatlarındaki oynaklık ve ters para ikamesi sürecinin neden olduğu döviz likiditesindeki daralmanın da etkisiyle döviz piyasasında gözlenen aşırı oynaklık üzerine çok düşük miktarda satım yönünde müdahale etmiştir.

Böylece Merkez Bankası 2004 yılı içinde döviz alım ihalesi ve doğrudan döviz alımları yoluyla piyasadan 5.388 milyon dolar çekmiştir.

2004 yılında enflasyonla mücadelede sağlanan başarı ve geleceğe dönük olumlu beklentiler, Avrupa Birliği ile ilişkiler, Kıbrıs ile ilgili gelişmeler, IMF ile yürütülen ekonomik programın uzatılmasına ilişkin beklentiler, ABD Merkez Bankasının faiz politikası, turizm gelirlerinde kaydedilen artış ve euro/dolar paritesindeki gelişmeler kurları etkileyen en önemli unsurlar olmuştur. Döviz kurları yıl genelinde nominal ve reel olarak değer kaybetmeye devam etmiştir.

2004 yılında yıllık ortalama değerlere göre nominal olarak ABD Doları % 5'lik düşüşle 1.421.966,3 TL'ye gerilerken, İngiliz Paundu % 6,5'lik artışla 2.601.701,8 TL'ye, Japon Yeni % 1,8'lik artışla 13.117,5 TL'ye, Euro % 4,7'lik artışla 1.766.717,5 TL'ye yükselmiştir (Tablo 101).

ABD Doları nominal olarak % 5, reel olarak % 14,4 değer kaybetmiştir. Euro nominal olarak % 4,7 değer kazanırken, reel olarak % 5,8 değer kaybetmiştir (Tablo 102).

Tablo 101: Döviz Kurları (Yıllık Ortalama) (1)

Yıllar	ABD Doları	Alman Markı (2)	Fransız Frangı (2)	İngiliz Paundu	Japon Yeni	Euro
	Değişim (%)	Değişim (%)	Değişim (%)	Değişim (%)	Değişim (%)	Değişim (%)
1998	260.039,6	148.440,1	44.234,1	431.062,6	1.996,3	-
1999	417.580,9	226.834,6	67.634,0	675.401,1	3.700,2	443.649,9
2000	623.749,3	293.658,1	87.556,2	942.026,2	5.774,8	574.345,2
2001	1.222.921,4	558.682,5	166.579,2	1.758.929,5	10.020,6	1.092.643,6
2002	1.503.494,4	-	-	2.264.662,5	12.050,6	1.427.015,8
2003	1.496.088,8	-	-	2.442.267,7	12.880,0	1.687.520,4
2004	1.421.966,3	-	-	2.601.701,8	13.117,5	1.766.717,5

Kaynak: TCMB, DPT

(1): Döviz Alış Kuru

(2): 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren AB Bölgesinde Euro'nun tedavüle çıkması ile söz konusuna para birimlerinin değerlerinin açıklanmasına son verilmiştir.